

عبدالرازق

پی ایچ ڈی اسکالر، شعبہ بلوچی، جامعہ بلوچستان، کوئٹہ

ڈاکٹر زاہد حسین دشتی

سپر وائزر، لیکچرار، شعبہ بلوچی، جامعہ بلوچستان، کوئٹہ

ڈاکٹر اے-آر داد

کو سپر وائزر، اسسٹنٹ پروفیسر، شعبہ بلوچی، جامعہ بلوچستان، کوئٹہ

بلوچی گیدی کسہانی کارِ ست: ازمیٰ بیانیاتی وانشت

Abdul Raziq*

PhD Scholar, Department of Balochi, University of Balochistan, Quetta.

Dr. Zahid Hussian Dashti

Supervisor, Lecturer, Department of Balochi, University of Balochistan, Quetta.

Dr. A.R Daad

Co-Supervisor, Assistant Professor, Department of Balochi, University of Balochistan, Quetta

*Corresponding Author: araziq@numl.edu.pk

Characters of the Balochi Folk Tale: An Artistic and Narrative Analysis

The characters of Balochi folk tales embody the collective consciousness, cultural values, and moral imagination of the Baloch society. Rooted in oral tradition, these characters, ranging from kings, queens, and shepherds to tricksters, lovers, and spiritual figures, reflect the community's ideals of bravery, loyalty, wisdom, and justice. Through symbolic and archetypal roles, they illustrate the tension between fate and free will, good and evil, and individual and collective identity. Female characters often emerge as powerful symbols of endurance and wisdom, while male figures represent

courage and leadership within tribal and moral frameworks. The narrative structure and characterization in Balochi folklore are not merely entertainment but serve as moral, philosophical, and social commentary, linking mythic imagination with historical experience. This study explores how these characters construct cultural identity and express the poetic truth of Baloch collective existence.

Key Words: *Balochi folk tales, characters, archetypes, culture, oral tradition, symbolism, identity, morality.*

بلوچی گیدی گیتہ انچائیں گیتہ نہ آنت، بلکیں یک سر جمیں ریدگی سچہ سماء، ہوا ریں تجربتہ عکسہ آدینکہ بیان آنت۔ ایشانی تہہ کارست چہ درستاں بکلی پمیلہ کنوکیں دروشمہ بستارہ دار آنت۔ نگدی نگاہہ چارگ بہ بیت تہہ کارست نہ ایوک کسہ جنزینگہ کارہ کن آنت، بلکیں چاگردی، اخلاقیہ جمالیاتی کدرہ کیلوانی جہگیریہ ہم کن آنت۔ اے کارست ایوک ہیالی دروشم نہ دار آنت، بلکیں وقی اندرہ یک سر جمیں Signifying system یے واہند آنت کہ اودہ ہمک کارست چہ وقی سر بری جہتہ گیسق اندری مانایے دار ایت۔ اگاں اے تک پھنات گتمال کنگ بہ بیت تہہ گیدی کسہانی شعر یاتیہ ازی مانا شاہی گانیہ سر پدہ پھنگ نہ بوتگیں کارے بیت۔

بلوچی گیدی کسہ کارستانی درستاں چہ سہرائیں جوانی آہانی ہوا ریں سسما سماء گوں ہمگرچی ایت۔ پہ درو شوانگ، شکاری، یا قومہ بولکہ سردارہ میر ایوک شخصی وجوت نہ آنت بلکیں سر جمیں تک یا قومہ چیدگی دروشم آنت۔ آہانی کردہ کار، آہانی وشیہ گم درست ہما چاگردہ نکشونہ دروشمہ عکسہ پیشدار آنت کہ ہمودہ کسہہ گوناپ زرتگ۔ نگدی رنگہ چارگ بہ بیت تہہ اے کارست فردے بدلہ تکہ بولکے ہوا ریں ہستیہ جہگیریہ کن آنت، ہمے پھنات آہاں جتائیں شعر یاتیہ بستارے دنت۔

کارستانی چیدگی بستار بلوچی گیدی کسہانی ازی دگنیہ چہ درستاں پڑواکیں دروشم ایت۔ زالبول مدام مہر، کربانیہ وپاداریہ چیدگہ رنگہ دیما کیت، بلے نگدی وانشتہ اے جست سرکش ایت کہ اراں زالبولہ کارستہ ایوک باہندی یادگہ درجے دیگ بوتگہ یا آبیانیہ پمیلہ کنوکیں کارستہ کردہ پیلو کنت؟ بازیں کسہاں زالبولہ ہمک پڑواکیں کارستہ جہتہ دیما کیت کہ اودہ مردیں آدمہ کردمتر بیت۔ اے وڑا بلوچی گیدی کسہ مردیں آدمہ زالبولیہ ہمسنگیہ ردا ہم نگدی ترانے ودی کن آنت۔

بلوچی گیدی کسہاں مردیں کارست لس رنگہ سرمتاب، اوپارہ باز براں غداریہ چہرہ رنگہ ہم دیما کایت۔ بلے نگدی جہتہ چارگ بہ بیت گڑا مردیں کارست گیشتر روایتی ہیر و ازمہ گوں ہمگرچی آنت۔ آہانی

سو بھندی ء بے سو بئی گیشتر گوں ٹک ء ازت یا غیرت ء گوں بندوک بیت۔ جست اے سرکش ایت کہ اراں اے
کارست فردی تب ء جھلائی ء سرکش آنت یا ایوک روایتی نکشون ء دروستانی جھگیری ء کن آنت؟ ہمے جست کارستانی
مانائی ء زیبائی شاہیگانی ء چار ء تپاس ء ملک کنت۔

بلوچی گیدی کسہاں ہیر وازم ء لیکہ باز مہکم انت۔ بامر د مدام مزینیں مکدے ء ہاتر ء جہد کنت، جیڑھانی
دیمپانی ء کنت ء مدام وتی اے سپر ء سو بھندی ء بے سو بئی ہر دوینانی تام ء چش ایت۔ بلے نکدی نگاہ ء اے جست
ارزشت دار ایت کہ بامر دی ء لیکہ داں کجام کچ ء راستی ء گوں بندوک انت؟ چش نہ انت کہ بامر دیوک آئید یلا نرڈ
(Idealized) کالب ء پیکرے کہ آوانوک یا گوشداروک ء اندری باھندی کتھار سس ء ودی کنگ ء ہاتر ء جوڑ
کنگ بوتگ انت؟ اے نکتو ء دلگوش گور کنگ ء چہ گیدی کسہ ء زیبائی ء چاگردی مانا گیشواری چد ء گیشن شاہیگان بیت۔
بلوچی گیدی کسہاں کارست ایوک کسہ ء بہرے نہ انت، بلکین سرجمیں بیانیہ ء ساجشتی ء شعر یاتی زیبائی
انت۔ کسہ ء شربت بید ء کارستاں وتی ہستی ء ببادنت، پرچا کہ ہمے کارست واکہ ء سرگوستاں جنزین ایت، گر ء کش
ودی کنت ء بیانیہ ء زیبائی اسرے دنت۔ از می جہت ء کارست ایوک ”فردے“ نہ انت بلکین انجیں ”چیدگی پیکر“
انت کہ آچہ وتی ہستی ء گیشن مانا دار آنت۔ اے وڑ ء ہک کارست نہ ایوک بیانیہ ء سرجم کنت بلکین آئی ء ساجشتی ء
دلکشی تک ء پھنات ودی کنت۔

انچوش کہ پیسر ء گوشگ بوتگ کہ بلوچی گیدی کسہ انچائیں کسہ نہ انت، بلکین بنیادم ء تجربت، ہیال ساچی،
اخلاق ء چاگردی سنج ء ساء ہما ساجشتی بیانیہ انت کہ ایک نسل ء داں دومی نسلاں روان بوتگ انت۔ اے کسہاں
کارست ڈنی بہر نہ انت بلکین اندری ء ارواھی بنزہانی درانگازی انت۔ ہک کارست یک چیدگے کہ آبنیادی مارشت،
ابر م، چاگرد ء طالع ء تک ء پھناتاں از می رنگ ء پیشدار ایت۔ اے کارستانی مک ء بلوچی گیدی کسہ زندمان ء
زیبائی (جمالیاتی) گوناپ ء پدر کن انت کہ اود ء لبز، چیدگ، ء آزمودگ یک دومیک ء ہوار کپ انت۔ اے ہما جاور
انت کہ اود ء گیدی کسہ ساجشت ء شعر یات ء ہواری ء چہر جوڑ بیت۔ بلوچی گیدی کسہاں بازیں کارست انت کہ آوتی
کد ء حساب ء وتی کرد ء پیلو کنگ ء گندگ بنت۔

بلوچی گیدی کسہاں کارست ایوک مردم نہ انت، بلکین جناور، دیھ ء بلاہ ء ایدگہ کلیں کارست بیانیہ ء
شعریاتی ء از می ارواہ انت کہ اے کسہ ء دیما جنزین انت، گر ء کش ودی کن انت، چیدگی پھنات سہرا کن انت ء
وانوک ء گوشداروک ء مارشتی، زیبائی ء ہیالی رنگ ء گوں کسہ ء بیانیہ ء ہوار گنج انت۔ اے کلیں کارست بلوچی گیدی

کسہء ایوک وھد گوازی ء شاکامی ء چہ درکن انت ء آئی ء رالہز انکی ء زیبائی تجربے جوڑ کن انت۔ جہل ء لہنتیں کارست
شعریات ء جہت ء تپاسگ بنت:

بادشاہ ء کارست:

بلوچی گیدی کسہاں بادشاہ گیشتر پُر واک، واکدار ء چاگردی رہبندانی چیدگ ء بستار ء گندگ بیت۔ اے
ہماکارست انت کہ کہ آناپ یا نا انسانی ء کمک ء کسہ ء واکیہ ء سرگوستاں جنزین ایت۔ بازیں وھداں بادشاہ انساپ
دوشتیں کارستے بیت، چشکے گیدی کسہ ”نادانیں دھکان“ ء گندگ بیت کہ دھکان بادشاہ ء گوں وتی دست ء ایزرانک ء
چار ء پنج اکاپیں ایزرانک جنت ء سپاہیگ آئی ء پدا اگر انت ء زندانی کن انت، بازیں لٹ ء ورگ ء گڑا دھکان ء وتی حر ء
استاد ء سرجمیں گپ گشت انت، چو کہ بادشاہ رحم لیں بادشاہ یے ات، گڑا سپاہیگان ء حکم ء دات کہ مرد ء گناہ یے
نیست کہ مرد نادانے بوتگ، پشکے ردئے وارنگ۔ (بلوچ، 2012: 16-17)

بلے بازیں کسہاں بادشاہ گوں وتی وزیر ء گزیراں زوراک کی ہم کنت کہ ایٹی درورے ”چوپان“ ء کسہ انت
کہ اے کسہ زلم، زوراک ء جہگیری ء کنت۔ اے کسہ ء کمک ء کسہ کار چاگردی نا انسانی، گریب ء نادرسی ء
بادشاہ ء واکدار ء مستری ء بابت ء جست دیماکار ایت:

چوپان ء گشت واجہ منی گناہ ء میار جی انت، تو من ء میت ء ہدائیگ ء لٹ
دیگائے! بادشاہ ء گشت کہ من ترا لٹ پشکے دیگاہاں کہ تنی کر ء است انت
مرگے، تو ہمے مرگ ء بیار۔ چوپان ء گشت واجہ مرگ تنی کر بان انت منی جند ء مہ
کش۔ چوپان ء مرگ چست کت ء دات..... تران تران یک روپے پد ء وزیر ء
گوں بادشاہ ء گشت، واجہ یک چیزے استیں تنی لوگ ء دیم ء ابید کسی لوگ ء دیمانہ
براہیت، بادشاہ ء گشت جی یے؟ گشتے اپس ء چل گرگ۔ بادشاہ ء گشت اپس ء چل
گرگ ء گڑا کئے کاریت؟ وزیر ء گشت، چوپان ء کاریت، لٹ ء کٹ کنیں، دیم
ئے دیں۔ چوپان ء پشکے چنگ ات ء آئیگ ء ات کہ سادے بہ ریاں، سپاہیگان
گپت لٹ ء کٹ کنان ء برت بادشاہ ء کر ء..... (بلوچ، 2012: 115)

بادشاہی بازیں کسہاں بادشاہ ہماکسہ ء کارست یا شہمرد ء پہ مشن ء کارے ء دیم دنت کہ اود ء کارست بازیں
سکی ء اڑانداں پد وتی کار ء سوین بیت۔ بادشاہ مدام پیسلہ کنوکیں واکے ء درو شتم ء پیشدارگ بنت، بلے برے برے

آئی نازا نئی نادرسی ہما و ہداں پدر بیت کہ و حدے واکداری آئی اخلاق چہ گیسف کپ ایت۔ بادشاہ ماں کسہاں
انسانی پکرے جیرگ، طالع نیام گپ ہرودی کنت۔ برے آناپ کنو کے بیت تہ کدی زوراکے رنگ۔۔۔
ہمے اڑاندے جیرہ کسہ پگری شاہیگانی بخش ایت۔ ب

لوچی بازیں گیدی کسہاں بادشاہ کارست گندگ بیت، چشمہ نیکیں بادشاہ، بادشاہ چک ساہ زہم تہ
بیت، زانکاریں جنگ، اگلہ مندیں شپانک، گل گلاب، چیرہ اندریں نیکی، دار تراش، ناشریں ماتو، بادشاہ جنگ
ایں، یک برے گریٹ پدا کند ات کئے، ٹک نشان بات تے۔ زانکاریں جنگ، کسہ ہلاں نہ بیت، بی بی توڈول نہ
دیئے، شرانت ہم ہر اب انت ہم، باریں کئی دوست شر تر انت، کاگد نبشتہ کنت زرہ دور دنت۔ شاہ پریاں، بلکہ
کارے نہ کت، دانائیں جنین، بادشاہ چک رکش گرگ، چاتے جن تے پہ دگرے، وت تہ کپ تے،
دارچین، گریب چک بادشاہی رس ایت، سلطان محمود، پچاہ بیار، زالمیں ماتو، زانگ بہ بیت، نوں
گمش، اگاں زندگ بوتیں مردات، ہر کسی نسیب گوں وت انت، مردگ گیشتر انت زندگ، جان سلامتی بادشاہی
بیے، بادشاہ بلوچ جن کسہ، بادشاہ مہلوک کسہ، زبان، قسمت نان، گوہر قیمتیاں کسہ، ہڈ کپ کسہ، تی ملک
مردم گیشتر کور انت، بے عقلیں بادشاہ، بادشاہ قاضی، بخت واب انت، بادشاہ عقل مندیں جنگ، بادشاہ وزیر،
بادشاہ وزیر کسہ، ماہ ماہیکاں، میر بل، شاہ دوران، چل مرد، سبزیں پری، شاہ مانوس، شاہ کواد، بادشاہ بچ، شاہ
پریاں، چوپان، شاہ اشوان، شاہ سپاہ، بادشاہ دراج گوش، شاہ تلانگ، شاہ تبوس، شاہ اردوان، سیاہ نک، شاہ وکش، شاہ
پیشتون، شاہ دارا، شاہ سر وگان، شاہ سرگون، شاہ ساکان، شاہ گرامان دگہ بازیں گیدی کسہ ہست انت کہ اودہ بادشاہ
کارست گندگ بیت کسہ دیمہ جنزین ایت۔

بامرد / سرمتاہیں کارست:

بلوچی گیدی کسہانی بامرد مدام لیس یا بادشاہی پڑدرے چہ سیادی دار ایت، بلے چہ وتی سرمچاری، ایمان
داری اودہ پارے درستاں چہ شر تر جو انتر بیت۔ آ بادشاہ یادگہ واکے ہلاپ گہگیر کنت۔ چشین بازیں کسہ ہست کہ
اودہ کارست گوں بادشاہ بلاہاں جنگ دنت یا بادشاہ بلاہ آئی چکا سے دور دینت بلے چہ کارست نیک دلی اودہ پارے
ہر و ہد آے سوب بنت۔ چشین کارستانی ملک اے درونت دیگ بیت کہ سوبمندی چہ پڑواکی جنگ نہ رس ایت،
بلکیں نیک دلی، زانکاری جہد تہ سرپوش انت:

ورناچہ بانء دراتک بلاہ را گوشتے کہ تو دگہ نودہ نوہ زال بندی کنگ، آہانی گناہ

دژ من یاد دیکھ عُبلاھی کارست:

بامرداں ابید بدواہ، زوراک، دژمن ء دیجھ ء بلاہ ہم بیانیہ ء زیبائی ء سُرشت ودی کن آنت۔ اے کارست زوراک، ناناں پئی ء تاگت ء ناروائیں کارمرزی ء چیدگ بنت۔ بلے از می جہت ء آچہیں واک (منفی قوت) نہ آنت بلکیں کسہ ء بے چاڑی ء دکشی ء زندگ کن آنت۔ اگاں اے زوراک ء دیجھ ء بلاہ مہ بنت تہ کسہ وتی روانی ء بہادینت۔ اے ہساب ء زوراک یاد دیکھ ء بلاہ بیانیہ ء "Narrative Force" گوئیگ بیت کہ اکسہ ء نکشون ء دروشم ء برجاہ دار ایت۔ اے پتہیں کہہاں دژمن مدام دیجھ ء بلاہ، جانیگ، یاکست ء کینگ ء سرباریں مردم ء رنگ ء گندگ بنت۔ بزاں دیجھ ء بلاہ چو انسانی رنگ ء پیشدارگ بنت بلے آنا دیستیں واکانی پیہم بنت۔ بزاں آنچیں کارکن آنت چشمک یک دیجھ ء بلاہ یاجاتگے کت کنت، بلے گندگ ء انسانی دروشم ء بنت۔

بلکء کارست:

زالبولی کارست اے کہہاں باز دلکشی و دی کن انت۔ برے آمہرء کربانیء چیدگ جوڑ بیت، برے وپاداریء چہر، ء باز براں زالبول بیانیہء یک چاڑےء دیگ ء پرواک بیت۔ اے کارستانی نمک ء ماں کہہاں باہندیء مارشتی کیپ ء چاڑےء زیبائی شاہیگانی و دی بیت۔ اے زالبولیں کارست بلوچی گیدی کسہء چیدگی ء شعر یاتی بازمانائی ء شاہیگان کن انت ء وانوک ء گوشداروک ء باہندی ء مارشتی جہت ء گیشتر نیک ء کار انت۔

بلک بلوچی گیدی کہہانی ارواھی چیدگ انت کہ وھدء گرانیں پند، مونجائی ء تجربتانی جہلا نکلیں سنج ء سایے دارایت۔ آھانی گپ ء بولیاں کرنانی کوھیں دید ء نگاہ گندگ بیت۔ اے کہہاں مدام نزور، انسپ دوست، نیزگار، لگتھلیں رنگ ء گندگ بیت، بلے راستی ء آسہانی اخلاقی بنزہ انت۔ آھک کارست ء چکاسی ساھتاں رھشونی ء کنت، آئی پیسلہ کہہانی اخلاقی پارسنگ ء بر جاہ کنت۔ ساچشتی جہت ء بلک ء کارست دانش ء اوپار ء پدیدگ انت کہ آکسہ ء اندری آھنگ ء گوں سگیں ء لمبی ء ھسنگ کنت۔ آئی کارست اے پیشدارایت کہ راستی جاک ء کوکارچہ پد رنہ بیت، بلکیں بے تواری ء اندر ء چیر ء سرپوش انت۔ ھمے بے تواری ء لمبی آئی ء راجہ ایندگہ کارستاں گستاہتا کنت۔ بلے بازیں کہہاں بلک ء کارست بدیں رنگ ء پیشدارگ بوتگ کہ اود ء آئی نگی ء بے وپائی کسہ ء جنزین ایت۔

روباہء کارست:

روباہ بلوچی گیدی کہہانی پیچ ء تابیں کارستے۔ بازیں مردم ء ہیال ء روباہ بڈگ ء نگی ء چیدگے، بلے راستی ء آشیواری ء زانکار ء چیدگے ء چہرے۔ آئی کارست بنیادم ء دل ء ارواہ ء اڑ ء جنجال، چیز ء کارانی پچارگ (کہ کجام وھد ء پاس پہ کار ء چیزے ء شر انت)، یا ابوک پہ وتی جند ء زات ء جیڑگ ء چیدگی جہگیری انت۔ آکسہ ء بیانیہ ء ٹرشت و دی کنت، سرگوستاں دیما جنزین ایت۔ روباہ ء شیواری ء وھمندی ھم مارگ بیت ء اخلاقی جست ھم سرکش ایت۔ آوانوک یا گوشداروک ء اے جیڑگ ء پگر کنگ ء لاچار کنت کہ زانت ء اگل کجاشریں کار کنت ء کجار دکپ ایت۔ آساچشتی جہت ء کسہ ء اندر ء تڑنی وشی یے کہ یکیں گالر ء تڑن، وھمندی ء زانکار ء پہنات گندگ بنت۔ بلوچی گیدی کہہاں روباہ اسل ء بنیادم ء زانت ء شیواری ء چیدگے۔ گیدی کسہ ”روباہ ء نگی“ ھم انجیں کسہ یے کہ آئی چار کارست انت؛ روباہ، گراگ، کپوت ء شوانگ۔ اے کسہ ء پیشدارگ بوتگ کہ کپوت یک ڈگارے ء، لہتیں سہرویں دان کشیت، گراگ نائی گڈگے کشیت ء روباہ ھڈے زوریت ء درچکے ء بند ایت۔ مدتے ء پد شوانگے ء گوں دوچار کپ انت ء شوانگ ء وتی کشنگیں چیزانی بابت ء جست کن انت ء شوانگ آھاں کشیت کہ سہر و تیار انت، مچ ناہ انت ء روباہ ء کشیت

کہ تئی ہڈگوں در چکے بندوک انت چھی نیست۔ روباه شوانگ میاریگ کنت کہ تو بزاں منی لوگ وارنگ۔ ایٹی بدل من تئی پسے وراں، آپسے وارن۔ کپوت گراگ بال کن انت دیم پہ وتی سہر چھی نیگ، روباه روت گندایت کہ گراگ چھی سراناه ورگ انت، گوشت:

اگاں ناھے نہ دیئے پیٹگے دور بدئے۔ گراگ پیٹگے دور دات۔ روباه گشت گراگ من سک شدیگاں۔ چلے دور دئے۔ آچلے دور دنت۔ روباه گشت گراگ گراگ کموناہ بند دور دئے، من چھی گون نسیت۔ روباه گشت کہ من سادے دیم دیاں تو درستاں بڑ دیم بدئے، جھل من توش وریں۔ روباه سادے گ دات دیم دات کہ یک سرے ناھاں بند دومی سرے وتی پد بند کہ ناہ زوال مد بنت۔ گراگ انچوش کت۔ وھدے ناہ گے جھل دور دات انت، بزاں گراگ ہم گون ات گوں۔ گراگ ریمگ بن کپت دوکپ بوت۔ روباه وشی کوکار کت ناہ وارن

انت لٹک سریناں بوت دیم پہ جنگل انت۔ (نواب، 2021: 100)

بلے ہتیں کسہاں بے اگلی رنگ ہم پیشدارگ بوتگ، ایٹی درور ”روباہ اشتہ کہ“ گندگ بیت:

اشتر مزین دلوتے، اشتہ گند سک مزن انت۔ اشتہ روگ لگیت، گندے انچو سُر انت لوٹشے اے آدماں سد انت کپ انت۔

روباہ اشتہ دیست سرپ لے سرے، اداناں اودے اشتہ گند سد انت کپ انت من

چنان وراں اش۔ رھے اشتہ رھے روباه، گند اشتہ نہ سد انت نہ کپ

انت۔ روباه نامید بوت پچترات۔ (خان، 2016: 31)

دھکان و کارست:

نادانیں دھکان انسانی راستی جھگیری انت کہ آ، ساپ دل، بے سما، نازانت بیت بلے ہھے بے سائی جٹی کسہاں راستی پھکی (پاکیزگی) موسے ودی کنت۔ آچہ وتی جٹی انجیں کار کنت کہ ہھے کار آسرے زانکاری وروننے بیت۔ اے کارست چاگردی جیزہ چٹکہ ازگار نیزگار، زانت نازانت، بہیمان ایمانداری پیشدارایت۔ آئی سادگی ساپ دلی اسل انسانی ابرم عکس انت کہ اودے نزوری ہم گندگ بیت ڈولداری ہم مارگ بیت۔ ماں کسہاں وھدے دھکان رد دیگ بیت یاوت نازانتیں کارے کنت تہ وانوک یا گوشداروک تہ دردواری یا پگرے جیڑگے ودی

بیت۔

شیر / مزاءِ کارست:

شیر یا مزاءِ بلوچی گیدی کسہاں پُر واک، گروناک، سرچاری ءِ جنگولے ءِ چیدگ انت۔ گندگ ءِ آباد شاہ ءِ بادشاہ انت، بلے ساچشتی ءِ بستار ءِ آبادم ءِ نمیں، واکداری ءِ واہشت، ءِ گروناکی ءِ چیدگ انت۔ وھدے آژوراکی کنت تہ کسہ ءِ گر ءِ چیلے ودی بیت، وھدے بے سوب بیت تہ کسہ ءِ آسر ءِ انسپ ءِ موسے ساچان بیت۔ شیر ءِ گروناکی ءِ پد بے سوبی اسل ءِ انسانی بحت ءِ طالع ءِ یا آئی وت ءِ شر تر لیگ ءِ چہرے کہ چریشی اے درونت ودی بیت کہ ابرم مدام بانج بارت ءِ آھر چیز ءِ وتی ساھیل ءِ کارایت۔ بلے ھے کارست کہ سرچاری ءِ جنگولے ءِ بستار ءِ دیماکیت تہ وانوک یا گوشداروک ءِ موڈ بدل بیت۔ آلوٹ ایت کہ کارست بانج بہ بارت ءِ سوئین بہ بیت۔ بلے وھدے کارست (شیر) کہ بے سوب بیت تہ کسہ ءِ آسر ءِ گمجحتی موسے ودی بیت۔ چشیں کسہ اے ڈس انت کہ پُر واک ءِ سرچاری ءِ پد ھم انسان بے سوب بوت کنت۔

دار بُر / دارچین ءِ کارست:

دار بُر یا دارچین بلوچی کسہاں جھد، ایمانداری ءِ ابرمی راستی ءِ چیدگ انت۔ آگول ابرم ءِ مدام ھمگر نچ گندگ ءِ کیت ءِ اے گیشتر نازانت ءِ نیز گاریں کارستے ءِ دروشم ءِ بیان بیت بلے آئی زبان ءِ مدام راستی گندگ بیت۔ کسہاں آدام چکاسے ءِ کپ ایت بلے چہ وتی کرد ءِ راست گوئی ءِ مدام سوئین بیت یا آئی ءِ ماں جنگل ءِ انجیں ھزارنگے رس ایت کہ سک سیر ءِ از گار بیت۔ اے کارست ءِ ساچشتی جوانی الیش انت کہ آبادمی جھد ءِ ازمی دروشم ءِ بیان کنت۔ دار بُر ماں بلوچی کسہاں ھماکارست انت کہ گندگ ءِ نیز گار ءِ بزگیں انسانے بلے آئی کارست ءِ مدام راستی ءِ ڈولداری ءِ تک ءِ پہنات گندگ بنت۔ ”شاہ دُوران“ ءِ کسہ ءِ دار بُرے ھست کہ آئی کاردار ءِ برگ انت ءِ آسودگ ءِ وش حال انت، وار ءِ لنگڑ انت، مدام نکا سر ءِ گمگ انت:

یک روچے مرد ءِ ماں جنگل ءِ یک مزنیں گرتی بُندے ءِ ڈک جنگ شروع کت۔ دو ڈک ءِ کہ جت، چھے بُندے کوک ءِ یک ڈولداریں مرگے دراتک۔ مرگ ءِ دارچین ءِ راگوشت کہ توچونیں مردے کہ تئی دل رحم نہ روت، تراوہد ءِ بے وھد نیست، تنی وھدی روچ ءِ نک نہ کنگ کہ تو ڈک ماں ڈک کنگ ءِ مارا آرام ءِ نیلے۔ مرد ءِ جواب گردینت کہ من لاجاراں، من دار بُرگ ءِ بہا کنگ ءِ کار ءِ پھ

شوق کنگ نہاں، پہ بے وسی کنگ آں کہ من ء دگہ بچ در نیست بلے اے
گرائیں کار ء زہمت ء ہم منی چکانی لاپ در آہگ ء نہ انت توئے کہ ہنچو ناز رک ء کہ
منی تیر ء ڈک ء توار ء نہ سگ ء کہ پہ من بلا ہیں لک ء کش اتگ۔ (رگام،

(477:2015

جن ء جاتیگی کارست:

جن ء جاتیگی کسہانی ساچشتی ہیال ساچی در شان انت۔ اے ہما واک انت کہ لس چیز اں مزن کن انت ء
پیشدار انت۔ اے کارست انسانی ہیال ساچی ء ہما تک ء پہنات انت کہ چہ ایشاں از می گڈگ، ء اروا ہی ہیرانی ودی
بیت۔ و حدے اے کارست کسہ ء ودی بنت گڑا بیانیہ چہ راستی ء در کپ ایت ء ہیال ساچی موسے ء سر بیت۔ اے
کارستانی مک ء کسہ انسانی و اہشت، ہیال، ترس ء لوٹانی چیدگی جہگیری ء کن انت۔ اسل ء ہمے گڈگ ء ہیران بوہگ
اے یتیمیں کسہانی زیبائی (جمالیاتی) تک ء پہنات انت کہ آوانوک ء گوشداروک ء انچیں کیپ ء چارے سر کن انت کہ
اود ء ابرم ء ناد یستیں واک ء زوروت ماں وت ء ہوار کپ انت۔

پری، دیھ ء بلا ہی کارست:

پری، دیھ ء بلاہ انسانی ترس، تماہ ء زور اکیانی ناد یستیں واک انت۔ آماں کسہ ء کوریں واکے ء چیدگی
دروشم ء دیما کانت، بلے مدام بے سوب بنت۔ ایشانی بے سوبی انسان ء سوبندی ہیال کنگ بیت۔ بلے بلوچی گیدی
کسہاں پری مردمانی مک ء کنت ء گوں آھاں مہر کنت یا آروس کنگ لوٹ ایت۔ ہمے وڑ ء دیھ ء بلاہ ہم برے برے
انسان ء مک ء کن انت، یا بنیادم ء گلام جوڑ بنت۔ اے کارست کسہ ء تہ ء گر ء چیل یا اڑ ء کڈ ودی کن انت یا چا گرد ء ہما
پہناتاں پیشدار انت کہ اود ء واک ء زوری ء دیم پہ دیسی ساچشتی گر ء چیل ودی کن انت۔ دیھ ء بلاہ، جن، پری ء جادو گر
بیانیہ ء یوک زمینی جہت ء گنگیر نہ کن انت، بلکیں آئی ء ماورائی شاہیگانی بکش انت۔ دیھ ء بلاہ زلم ء زور اکی ء چیدگ
انت، پری زیبائی ء کودگی، جادو گر ترس ء لالچ، چشمکے غیبی کمکار اروا ہی یا اخلاقی مک کن انت۔ اے کارستانی ہست
بوہگ کسہ ء را ماورائی جوانی Transcendental quality بکش انت۔ پری، دیھ ء بلاہ بلوچی گیدی کسہانی
تہ ء کسہی دروشم ودی کن انت ء آانچاں کسہ نہ انت، بلکیں شعر یاتی جہت ء ہم ء توانا انت۔

ملاء کارست:

بلوچی گیدی کسہاں ملاء کارست پگری ء زانکاری ء چہر ء چیدگے۔ چوناہا ء بلوچی لبز انک ء ملاء مدام زانکاری ء

زانشتی مردماں گوشتگ بیت (ایٹشی درورء مابلوچی نیم عہدی لہز انکء دیست کت کن ایں کہ اودء ملاء فاضل، ملاء قاسم، ملاء عزت پنجگوری ء دگہ بازیں شاعر هست انت کہ آ ملاء نامء نامدار انت۔ زانگ بیت کہ اے زانگ ء ملاء زانکاریں مردماں گوشتگ بوتگ)۔ بلے وھدے تھون ء وھکندی گیدی کہہاں کہ ملاء کارست کیت گڑا اودء ٹگ ء ٹوری، ء بدکاری ء جہت ء پیشدارگ بیت۔ آوت پنت ء شون دنت، بلے وت آکارء سرا عمل نہ کنت۔۔ بلوچی بتلے کہ گیتارء ملاء مہ برو، رپتارء ملاء مہ رو، اے بتل ء چہ پدر بیت کہ ہماگپ ء ملاء گوشت، آئی عمل ء وت نہ کنت۔ تھون ء چکندی کہہاں ملاء کارست مدام تھون ء وھکندی دروشم ء پیشدارگ بنت۔ بلوچی گیدی کہہ ”ملاء واب“ ہمے پئمیں وھکندی کہہ یے:

ملاء یک روچے مسیت ء وعظ ء گشت۔ کسے ء شپ ء واب ء کسے دیست گڑا برو صحب ء
ہما مردم ء حال بدنت کہ من ترادوشی واب ء دیستگ توجان بشود غسل بکن۔
ہے وعظ تو ء من جہان ء اھنگ اتاں، گڑا یک صحبے ء یک مردے شت ملاء
دروازگ ء ٹک ات، ملا دراتک، مردء ملاء گشت من دوشی تنی زال واب ء دیستگ،
تو تنی زال ء بہ گش کہ جان بشود یا غسل بکن، ملاء گشت تنی واب ء دگہ مردم
نینتگ من زال اٹگ۔ (خان، 2016: 17)

ہمے پیم ”ملاء پس“ ء کسے ء پیشدارگ بوتگ کہ ہماگپ ء ملا کن انت، آگپ ء سراوت عمل نہ کن
انت۔ اے کسے ہمے ڈس ایت کہ بازیں مردم ء زانکار هست کہ وت بلاہ بلاہیں گپ ء ہر کن انت، بلے آگپ ء
گوشتنانی سراوت چہر عمل نہ کن انت۔ اے کسے ء بچاراں:

ملاء مسیت ء وعظ کت کسے ہیرات کنت ہما پس کہ چہ درستاں دوستر انت، ہما پس ء
بہ کشیت ء ہیرات بکنت، ملاء زال ء وعظ کہ اھنگ، دومی جمعہ بوت، ملاء زال ء یک
تریشترے پہ ارادہ ساہینگ ء داھنگ ات۔ زال ء ہمے پس کشت ء ہیرات کت ء پہ
وتی نیمروچ ء سبارگ ء جوانیں گوشت ءے گراست ء تیار کت۔ ملاء نماز کت اٹک
وتی گس ء زال ء سبارگ آورت دیم ء دات۔ ملاء دیست بزوریں ء جوانیں گوشت
ءے، زال ءے جست کت کسے ء داتگ، زال ء گشت تنی ہما تریشترے گوشت انت،
گوشت ملاء دپ ء جور بوت، وارت ءے نہ کت۔ ملاء گوں زال ء گشت تو اے
تریشتر مہ کشتیں، گٹے سوار ء کت، دگہ پسے بہ کشتیں، زال ء گشت تو وت مسیت ء

ہما جمعہ وعظمت ء گشت کسے ہیرات کنت ہما پس ء بہ کشیت چہ دراہیں پسان نے
دوسترا انت، ترا چہ درستیں پسان ہے ترشیر دوست ترا ت، پمیشکا من ہے تریشتر
کشنگ ہیرات کنگ۔ (خان، 2016: 18)

اے پیمیں کارستاں تون، وٹکند ء پگری شاہیگانی ہوار کپ آنت کہ کہہ پدا پگری تون ء وٹکندی ء بجاہ یے
جوڑ بیت ء وانوک یا گو شداروک آئی کارست ء وتی آتراپ ء دیست ء مارات کنت یا ہمے کارست ء بابت ء جیڑگ ء لاچار
بیت۔ ملاء کارست ء ماں کہہاں پیشدارگ چاگردی پہناتاں ودی کنت ء ابشی ہست بوہگ بلوچی گیدی کہہانی سچ ء
سماء بکی جوانی انت۔

ہمے پیم گیدی کہہ ”چاریں مرد کہ زالے ء بت ٹاینت ایش“ ء سید (ایندگ کہہاں اے کارست ملا یے)
ہدء گوراد عاکنت ء بت ء راساہ مان بیت۔ (پناہ، 2014: 24) ہمے پیم بلوچی گیدی کہہ ”شاہ دوران“ ء ہم ملا یے
کارستے ہست کہ وت علم ء کرامات ء واہند انت کہ آشپ پاسی ء ذکر ء طاعت ء چہ غیبی علم ء دربرگ ء سوب ء سرپد
بیت کہ اے زالے ء کرا انجیں مرگے ہست کہ ہر روچ گوہر قیمتی ریت، اگاں کسے ہمے مرگ ء سرگ ء سگنداناں بہ
وارت گڑا آاز گار ء بادشاہ بیت۔ اے کہہ ء بابت ء الطاف بلوچ نبشتہ کنت:

ملا ہے مرگ ء و انتا ہمے زال ء ماڑی ء سر بیت ء اے زال کہ ورنائیں جان ء پڑیں
ء شر رنگیں ملاء گندایت بزاں گوک ء آپ دیست۔ زال اے ملاء وتی سگت
کنت ء ہر روچ وتی ہوس ء آس ء توسیت بلے زال ء سمانہ انت کہ ملا کجام مول ء
مراداں انگ ء منی کرا سرائنت۔ (بلوچ، 2018: 56)

وہدے زال کہ ملاء یار ء سگت بیت، گڑا ملا دروگیں قول کنت کہ من گوں تو سور کن آں، بزاں ملا
دلما نگ انت کہ زال مرگ ء بہ کشیت ء من آئی سرگ ء سگنداناں بہ ور آں، ء سیر ء از گار بہ باں۔ بلے کہہ چش بیت
کہ زال ملاء سرا بیہ کنت ء وتی گراں کہیتی ایں مرگ ء کش ایت کہ ملاء بدل ء آئی بچ ہمے مرگ ء سرگ ء سگنداناں
ور انت ء مات ء بدکاریاں سرپد بنت ء اسپ ء سنج بنت ء وگہ ہلکہ یے ء رھا دگ بنت۔ وہدے زال مولد ء گوانک جنت
کہ مرگ ء بیمار کہ ملا یے وارت، مولد گوش ایت کہ مرگ تئی بچاں وارتگ ء شنگ انت:

زال ء کہ اے جبراش کت گوشے گنوکیاں گپت، تچان ء شنت پہ ملاء، آئی ء راحال
نے دات کہ مرگ منی بچاں وارتگ ء شنگ انت۔ گوں اے جبر ء انگ ء یار جہہ

سزات، گوشتے ہاڈالیں بڑیناک تئی دل ء شر رنگ توئے کہ من و ت راتئی سرا
شنگ جنگ، من پہ ہے مرگ ء تئی وڑیں دوداکی ء گج وئی سرا کنگ انت ء ترا
سوار بوتگاں، مرگ کہ تئی بچاں وارنگ ء شنگ انت، تو زندگے۔ ملاء گوشت تئی
بچاں من پشت نہ گیجاں، آہانی لاپاں دران ء مرگ ء سرگ، دل ء جگر؛ سنگوٹ ء
درکناں بلے ترا ہے دمان ء گوازیں۔ ملاء چیر دات زہم ءے کہ زال ء ہمدان ء سہا
دات۔ (رگام، 2015: 35)

مولد ء کارست:

اے کارست زالبولی کر بانی، ہذمت ء اوپار ء چید گے کہ اے ماں کہ ء بنجاهی کارست ء پشدر ء بوہگ ء پد
ہم بنجاهی کارستے ء بستار ء دارایت۔ بلوچی گیدی کہہاں ایثی بے تواری ء ہاموشی اسل ء واکے ء دروشم انت۔ ایثی
کار ء کرداں مہر، وپاداری ء کر بانی ء تک ء پہنات شریں وڑے ء گندگ بنت۔ کہہاں ایثی ہست بوہگ لہمی،
نازکی، بنیادم گری ء موسے ودی کنت۔ ایثی درور ء ”ماہ ماہیکان“ کہ ء دیست کن ایں کہ بادشاہ وئی جنگ ء گوں
شیرے ء سور دنت ء وھدے شیر وئی زال ء زوریت ء جنگل ء برگ ء بیت تہ مولد آئی ہمراہ بیت ء روت گوں۔ اد ء
پیشدارگ بوتگ کہ مولد وئی بانکانی سکیں وپادار بوتگ انت ء ہر بدیں ساھتاں آھانی ہمراہ داری اش کنگ۔ وھدے
شیر گوں وئی زال ء گوشت کہ من گونگ بوتگ آں ء اشتز وارنگ ء دگہ بری کہ شذیک بہ ہاں گڑا مولد ء وراں تہ
شیر ء زال سک پریشان بیت:

چارت ءے کہ ہے مولد بوتگ کہ اے گرانیں وھدے آئی ہمراہ داری ءے کنگ
من چون ہلاں کہ شیر آئی ء بہ وارت۔ بانک ء مولد ء راحال دات، چتکے سہر ء زڑ
دات ء گوشت کہ توچد ابرو کہ اے شیر تراورگ لوئیت۔ مولد ء گوشت کہ آروچی
من کہ چہ بادشاہ ء ماڑی ء دراننگ آں، من گوشتنگ کہ منی سرگوں تو بستنگ، نوں
تو من ء چہ و ت سینگ لوٹ ءے بلے من ترا ایوک چون ہلاں ء برو آں؟ بانک ء
گوشت اے گرانیں ساعت منی سراچہ حدائے امر ء اتلگ، ایثی ء من گوازیں
بلے تو من ء دل نہ بے کہ اے شیر ترا بہ وارت، تو برو۔ بانک ء کہ باز گوشت نوں
مولد راضی بوت ء گوں گریتگیں چم ءے دیم ءے پہ شہر ء بازار ء دات۔

(رگام، 4:2015)

بلے بازی بلوچی گیدی کسہاں اے بدیں کارستے ء جہت ء ہم پیشدارگ بوتگ کہ گوں شاہ بانک یا بنجاشی
کارستے ء گوما دغا بازی کنت، آئی ء زہر دنت ء ششیت یا آئی زر ء سہراں ڈڑی کنت یا چیر دنت۔
شاہ بانک / بادشاہ ء جنک ء کارست:

شاہ بانک یا بادشاہ ء جنک ء کارست بلوچی گیدی کسہاں زیبائی ء ڈولداری، واب ء ہیال، مہر ء ارواھی
چیدگ آنت۔ آدم سک ڈولدار بنت ء گوں بنجاشی کارست ء مہر کن آنت یا دیھ ء بلاہانی، یاوتی پت براں بادشاہ ء
ردیں پسید ء زور اکیانی آماج بنت۔ اے پتہیں کارستانی مونجائی ء کربانی، کہ ء گھجتی زیبائی یے کش آنت۔ آپوک
زیبائی ء ڈولدار کی کہ نہ آنت بلکیں بنیادم ء واب ء ہیالانی چیدگ آنت کہ کربانی ء وپاداری ء نیام ء زندگ آنت۔ اے
کارستانی اندر ء مدام نازر کی ء ارواھی ڈولدار کی ء کیپ ء چاڑ مارگ بیت۔
گرگ، بز، اشتر، حر، گراند ء ایندگہ جناوریں کارست:

بلوچی گیدی کسہاں جناوریں کارست ہم مز نیں بستارے ء واہند آنت۔ اے پتہیں جناور بلوچی گیدی
کسہانی چیدگی موسم ء سرجم کن آنت۔ گرگ زوراکی ء وت غرضی، بز بے وسی ء کربانی، اشتر ریزار ء زندگ
مانگ، سگ ء اوپار، حر زور، سادگ ء شیتانی، گراند کرامات، اسپ وپاداری ء تاگت ء چہر جوڑ بیت، کچک مہر ء کھینگ ء
چیدگ آنت، مار وژمن ء حکمت ء چیدگ، ء مزار ترسناکی ء زوراکی ء چیدگ ء رنگ ء دیما کابنت۔ اے جناور بیانیہ ء
چیدگی دروشم دینت ء انسانی روشنت ء چاگردی کدر ء کیلوانی کلش ء پیشدار آنت۔ ایسانی کمک ء کسہاں انسان ء ابرم ء نیام ء
گپ ء مہر ودی بیت۔ اے کارست انچائیں جناور نہ آنت بلکیں انسانی شری ء جوانی ء چہر ء چیدگ آنت کہ اے کلیں
کارستانی جبلت انسان ء اندر ء ہست ء گندگ بنت کہ چریشاں کسہاں ماناشاھیگانی، زیبائی ء پگری شرسنت ودی بیت ء پہ
بنیادم ء بازیں درونت پیشدارگ بنت۔

زانگ بیت کہ بلوچی گیدی کسہانی اے کلےیں بیانیاتی پہنات انسانی ہستی ء ازمی چیدگ آنت کہ آہانی ہے
سادگی، جہد، پُر واک، نزوری، زانکاری، نازاتی، کربانی، عشق ء مہر، جنگ ء گھگیر درست ہوار کپ آنت ء انچیں بیانیہ
یے گوناپ دینت کہ آنہ ایوک اخلاقی درونت ودی کن آنت، بلکیں ساچشتی تجربے ہم ودی گوناپ دینت۔ حکم
کارست جتانیں ارزشت ء بستارے ء واہند آنت، لہنتیں کارست ء زبان ء گالوار لہم ء وش، بازیے ء ترند ء برز، ء لہنتیں
ہاموشیں رنگے ء بیان کنگ بوتگ آنت۔ اے کلیں تک ء پہنات ہوار کپ آنت ء انسانی مرت ء مارشت ء آئی زندمان ء

کلیں پہناتاں سرجم کن آنت۔ اے کارستانی ہمے ساختی ازمی مہمی انت کہ ہر دور بارگہ انسانی سنجہ سماء رداوتی
گیشواری ء نوکیں رنگ ء دروشے ء سہرا کن آنت۔

کارستانی زبان ء گپ ء ہبر ہم ازمی جہت ء باز مانا دار انت۔ آسادگ، روان ء السی زبان ء ہبر کن
آنت۔ گپ ء ہبر بیانیہ ء زیریت ء گیشن کن آنت ء کارستانی مارشت ء تب ء پیشدار آنت۔ زبانی روایت ء کسہ کارچہ وتی
توار، گالوار ء اوشٹ ء گوشد اب ء کارستاں زندگ کنت کہ آشعریات ء روء کارست ء نہ الوک بیانیہ ء اندر ء زندگ
کنت، بلکیں وانوک ء گوشداروک ء دل ءھیالاں ہم نمیران کنت۔

شوندات

- بلوچ، الطاف، (2018)، است آت بادشاہیے، اوتاک مکران
بلوچ، رحیم مہر، (2012)، گوہر قیمتی، شعبہ بلوچی، جامعہ بلوچستان، کوئٹہ
پناہ، ملک محمد، (2014)، بلوچی اکیڈمی، کوئٹہ
خان، رشید، (2016)، گچین گیدی سہ، وفالبرانکی، مجلس، تمپ
رگام، شے، (2015)، بادشاہ حد اوند و ات، بلوچی اکیڈمی، کوئٹہ
نواب، غلام جان، (2021)، چیر ء اندریں نیکی، چمگ چاپ شنگ، ناصر آباد، کیچ